

Atitudinea lui Valter Roman față de problema Transilvaniei în contextul perioadei 1940-1947.

Trădare, minciună și manipulare.

Dr. FLORIN ȘANDRU
Istoric, I.N.S.T. – Academia Română

Anul astral 1918 a consemnat sfârșitul primei conflagrații mondiale și victoria principiului național modern asupra pretinselor drepturi istorice ale imperiilor multinaționale, iar în acest context s-a produs Unirea cu Patria Mamă a provinciilor românești ale Basarabiei, Bucovinei și la 1 Decembrie 1918 a Transilvaniei. Actele unificatoare din anul 1918 au fost consacrate pe plan internațional prin sistemul tratatelor de la Paris din 1919-1920 între care și tratatul cu Ungaria, semnat la Trianon la 4 iunie 1920. Răspunzând unor obiecții ale delegației maghiare, președintele francez Alaxandre Millerand scria: “O stare de lucruri, chiar milenară, nu poate dăinui dacă este contrară dreptății și voinței popoarelor [...]. Din cauza amestecului de popoare din Europa Centrală și de Est, este inevitabil ca nuclee de populație maghiară să intre sub stăpânirea altor state”.

În anii interbelici drepturile românești asupra Transilvaniei au fost contestate de către forțe extremiste și dușmane ale democrației liberale, atât din dreapta eșicherului politic (regimul hortist și iredenta maghiară), cât și dinspre extrema stângă (cominternul și secția sa din interiorul României Mari, anume partidul Comunist din România). Un moment dramatic în istoria relațiilor internaționale, l-a constituit Pactul Ribbentrop – Molotov din 23 august 1939 care a spulberat fie și temporar mitul incompatibilității geopolitice și ideologice între Germania nazistă și Uniunea Sovietică. Totodată, s-a deschis larg calea spre a doua conflagrație mondială și spre izolarea statelor central și est europene beneficiare ale tratatelor de la Paris din anii 1918-1920.

În noile condiții, relațiile diplomatice sovieto-ungare au fost restabilite, după câteva luni de întrerupere, datorată aderării statului maghiar la Pactul Anti Comintern, în februarie 1939. Deși opina publică ungară a manifestat simpatie față de rezistența finlandezilor în fața colosului sovietic, guvernul de la Budapesta își lega anumite speranțe de redobândire a Transilvaniei tocmai de ostilitatea URSS față de România. Astfel în convorbirile de la 6-7 ianuarie 1940 de la Veneția, ministrul de externe al Ungariei, contele Csaki a precizat că țara sa dorește să obțină de la România un teritoriu de minimum 50.000 de km pătrați și maximum 87.000 de km pătrați și că aceste revendicări vor fi făcute publice în una din următoarele situații ipotetice: 1. revoluție bolșevică în România. 2. masacrarea minorității maghiare din România. 3. cedarea de teritorii românești către Uniunea Sovietică sau Bulgaria. Dacă primele două situații ipotetice țineau de domeniul fanteziei, cea de-a treia a devenit realitate în urma ultimatumului sovietic din 26 iunie 1940 și a ocupării Basarabiei și nordului Bucovinei de către URSS.

Guvernul maghiar a privit cu satisfacție această lovitură grea dată unității naționale românești și a sondat terenul pentru obținerea sprijinului sovietic contra României, în condițiile în care Germania, vital interesată în aprovizionarea cu materii prime din sud-estul Europei, nu dorea nici un fel de turburențe în această parte a bătrânului continent. Răspunzând unui demers al ministrului ungar la Moscova Istvan

Kristoffi, la 4 iulie 1940 Molotov a asigurat Ungaria de atitudinea favorabilă a URSS în disputa cu România. În următoarele săptămâni relațiile româno-ungare s-au tensionat progresiv, iar discuțiile directe bilaterale de la Turmu Severin (16-24 august 1940) nu au dus la un nici un rezultat, prefigurându-se posibilitatea unui conflict armat între cele două țări, ceea ce contravenea total intereselor Germaniei în zonă, dar ar fi deschis Uniunii Sovietice calea spre dobândirea de teritorii și influență în regiune, dincolo de prevederile Pactului Ribbentrop-Molotov.

În circuitul istoriografic au fost valorificate mai multe documente sovietice, maghiare, italiene etc. care converg în a indica existența unei înțelegeri sovieto-ungare în a treia decadă a lunii august 1940, având ca finalitate stabilirea graniței comune pe Carpații Orientali, prin ocuparea Transilvaniei de către Ungaria și a Moldovei de către URSS.

Prin Dictatul de la Viena din noaptea 29 spre 30 august 1940, Hitler a impus o pseudo-soluție problemei Transilvane, conformă propriilor sale interese; astfel România a fost obligată să cedeze Ungariei un teritoriu de 43.649 km pătrați, primind în schimb garanții din partea Puterilor Axei pentru teritoriul rămas. Aceste garanții au intrigat Uniunea Sovietică, oricum nemulțumită că nu fusese consultată. De altfel instrucțiunile Cominternului către Partidul Comunist din România prevedeau combaterea Dictatului de la Viena, spre deosebire de problema Cadrilaterului, unde era susținut punctul de vedere bulgar.

Posibilitatea unei noi convențe sovieto-maghiare defavorabile României, în problema Transilvaniei a apărut efemer la 22 iunie 1941, când România s-a alăturat încă de la început Germaniei în războiul contra URSS, în timp ce Ungaria a făcut acest lucru după cinci zile, ca urmare a unor pretinse atacuri aeriene sovietice asupra unor orașe din teritoriul dobândit de Ungaria pe seama Cehoslovaciei în 1938-1939. În zilele imediat următoare lui 22 iunie 1941, Molotov a oferit sprijin Ungariei pentru obținerea întregii Transilvanii, la sfârșitul războiului, cu condiția ca Ungaria să nu atace Uniunea Sovietică.

În perioada războiului, pe măsură ce se prefigura tot mai clară înfrângerea Puterilor Axei și implicit extinderea sferei de influență sovietice în Europa de Est, la Moscova au început să fie elaborate și discutate diverse planuri de organizare politico-teritorială a Europei răsăritene sau mai concret spus de trasare și retrasare a granițelor între viitoarele state, cel puțin formal independente. Astfel la nivelul unor structuri și comisii specializate a fost discutată și viitoarea soartă a Transilvaniei.

Se vehiculau, mai ales în cercurile anglo-americane scenarii de înființare a unor federații supra-naționale (Dunăreană, Balcanică, Central-Europeană, Scandinavă, etc.), însă aceste proiecte nu s-au bucurat de înțelegere din partea Uniunii Sovietice, fiind dezavuate la data de 10 ianuarie 1944 într-o notă a șefului Comisiei NKID, al URSS, **L. M. Maiski**, adresată lui Molotov. În acelaș document se preciza: "Decizia de arbitraj privind Transilvania trebuie să fie revizuită în conformitate cu principiul național, dar cu favorizarea României, care după cum s-a menționat mai sus, după război va trebui să încheie un pact de ajutor reciproc cu Uniunea Sovietică, devenind astfel un factor important al apărării noastre în partea de sud-est". Din punct de vedere sovietic problema graniței sovieto-române fusese rezolvată la finele lunii iunie 1940¹.

În cadrul condițiilor minimale de armistițiu prezentate de URSS României la 12 aprilie 1944 și ameliorate la finele lui mai, figura și promisiunea anulării Dictatului de la Viena, implicit a redobândirii graniței interbelice².

¹ *Problema transilvană. Disputa teritorială româno-maghiară și URSS 1940-1946. Documente din arhivele rusești*, sub redacția Onufrie Vințelor și Diana Tetean, Editura Eikon, Cluj Napoca, 2014, doc. 53, pp. 260-274.

² *Ibidem*, doc. 54, pp. 275-276.

Problema Transilvană a mai fost abordată în cadrul NKID în iunie 1944, sub președinția fostului ministru de externe M. M. Litvinov (Meier Wallach), fiind vehiculate mai ales două soluții: 1. retrocedarea Transilvaniei către România, însă numai cu condiția renunțării la Basarabia și nordul Bucovinei și a alinierii la politica externă a URSS. 2. crearea unui stat independent transilvănean¹.

Printre fruntașii din mișcarea comunistă internațională care și-au exprimat părerea în această chestiune s-a numărat și **Valter Ernest Neulander (Roman)**, născut la Oradea în anul 1913. Astfel la 28 iunie 1944 acesta a adresat o scrisoare Comisiei prezidate de Litvinov sub titlul: *Despre problema Transilvaniei*. **În viziunea lui Valter Roman Transilvania forma o zonă unitară din punct de vedere geografic, locuită de un amestec indisolubil de români și maghiari. Dictatul de la Viena, considera autorul, venea în contradicție cu situația etnică, economică, istorică și națională. De aici deriva și prima propunere, anume restabilirea unității teritoriului transilvan. Semnatarul scrisorii aprecia că unitatea Transilvaniei nu trebuia realizată nici în cadrul Ungariei, nici al României, țări considerate vinovate de participarea războiului antisovietic, ci soluția optimă ar fi fost după părerea lui, independența Transilvaniei, o independență sub patronajul Uniunii Sovietice**².

Pe marginea acestui document, cercetătorul ex-sovietic de origine azeră Tofic Musliomovici Islamov arată că, indiferent dacă viziunea expusă de Valter Roman era una strict particulară, sau reprezenta punctul de vedere al unui grup cominternist, acesta a fost de fapt singurul punct de vedere cunoscut și dezbătut de către Comintern din inițiativa lui Valter Roman.

Ulterior după ce Transilvania a revenit în componența statului român, Valter Roman a prezentat comuniștilor români și posterității o altă versiune asupra rolului său în problema Transilvaniei. Deosebit de critic la adresa liderilor comuniști maghiari și a revendicărilor acestora în Transilvania, atât din perioada războiului, cât și ulterior, Valter Roman invocă o scrisoare din 24 iunie 1944, în care susține cu tărie necesitatea revenirii Transilvaniei la România³. **Totuși scrisoarea respectivă nu a fost găsită în arhiva Comisiei Litvinov, de unde rezultă cu certitudine faptul că este vorba de un document elaborat ulterior evenimentelor din 1944 și antedat, spre conservarea poziției privilegiate a autorului în cadrul regimului comunist din România, regim care se distanța tot mai evident de trecutul său antinațional și stalinist.** O anticipare a redactării acestei scrisori o constituie intervenția lui Valter Roman în cadrul Plenarei C.C. al P.M.R. din zilele de 30 noiembrie – 5 decembrie 1961⁴.

¹ Ibidem, doc. 55, pp. 276-282; doc. 56, pp. 282-291.

² Исламов Т. М., Покивайлова Т. А., *Восточная Европа в силовом поле великих держав. Трансильванский вопрос. 1940-1946 годы*, Издатель Российской Академия Наук-Институт Славяноведения, ИНДРИК, Москва, 2008, С. 154-155 - Islamov, Tofic Musliomovici, Pokivailova, A. Tatiana, *Europa de Est în câmpul de forță al Marilor Puteri. Problema Transilvaniei între anii 1940-1946*, Moscova, Academia Rusă de Științe, Institutul de Slavistică, Editura INDRIK, 2008, pp. 154-155, doc. 103 - Док. №. 103 = АВП РФ. (Там же.) Ф. 0512. 1944. Оп. 4. П. 24. Д. 207. Л. 1-3; doc. 104 = Док. №. 104 = Исламов Т. М. *По поводу реакции в Румынии на книгу „Трансильванский вопрос. Венгерско-румынский территориальный спор и СССР. 1940-1946. Документы российских архивов. М., 2000” // Новая и новейшая история*. 2000. № 6. С. 166.

³ A.N.I.C., Valter Roman, *Amintiri*, București, Noiembrie 1972, Fond Arhiva Centrală a C.C. al P.C.R. Colecție nr. 60 (amintiri-memorii), Dosar nr. 676, ff. I-II, 1-40; Исламов Т. М., Покивайлова Т. А., *Восточная Европа...*, С. 155-156 - Islamov, Tofic Musliomovici, Pokivailova, Tatiana A., *Europa de Est...*, pp. 155-156, doc. 105 - Док. №. 105; Roman Valter, *File din trecut* (Scrisoarea adresată lui M. M. Litvinov cu privire la Transilvania), Editura Militară, București, 1971, p. 255.

⁴ Cătănuș, Dan, *A doua destalinizare. Gheorghe Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*. Prefață de Florin Constantiniu, Editura Vremea, București, 2005. pp. 234-250.

Înainte de 23 august 1944 printre adepții formării unui stat transilvănean independent s-a numărat și academicianul sovietic Evgheni Tarle care a adresat o scrisoare Comisiei Litvinov la 1 iulie 1944, aducând argumente preponderent geopolitice. Academicianul sovietic lua în calcul posibilitatea revenirii întregii Transilvanii la România, însă în acest caz Uniunea Sovietică ar fi trebuit să ceară “compensații serioase”.

La 15 iunie 1944 comandantul Frotului II ucrainean, **mareșalul Rodion Malinovschi** reliefa importanța Transilvaniei pentru conștiința colectivă românească (în România, Transilvania este socotită Leagănul nației române), într-o scrisoare către Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice¹.

După 23 august 1944, România a putut să-și prezinte revendicările în privința Transilvaniei de pe poziții mai favorabile, ca aliat de *facto* al Coaliției Națiunilor Unite. Prin Convenția de Armistițiu semnată în noaptea de 12 spre 13 septembrie 1944 la Moscova se prevedea nulitatea Dictatului de la Viena, însă în privința restabilirii graniței româno-ungare din perioada interbelică se păstra o anumită doză de ambiguitate, prin formularea “Transilvania întreagă sau în cea mai mare parte a ei urmează să revină României”.

Încercarea lui Miklos Horthy de a încheia pace separată cu Națiunile Unite a eșuat, iar Ungaria a rămas, cu excepții relativ minore, de partea Germaniei hitleriste, împotriva Uniunii Sovietice. La rândul său, Uniunea Sovietică a folosit problema transilvănească ca un instrument de presiune și șantaj asupra României, menținând teritoriul respectiv sub administrație proprie până după instaurarea guvernului Petru Groza, un instrument de comunizare a țării. La data de 4 noiembrie 1945 au avut loc alegeri în general libere și corecte în Ungaria, în urma cărora Partidul Micilor Proprietari a obținut 57% din voturi, iar social-democrații și comuniștii câte 17 procente. (Chiar ambasadorul român la Moscova Iorgu Iordan își exprima în fața lui Vășinschi la 16 noiembrie 1945, îngrijorarea față de recunoașterea guvernului de la Budapesta de către occidentali și față de satisfacția anglo-americanilor pentru rezultatele electorale din Ungaria)².

Nu lipsit de importanță rămâne faptul că în faimosul acord de procentaj Churchill – Stalin din octombrie 1944 România era plasată net în sfera de influență a URSS cu 90 procente în timp ce în cazul Ungariei, raportul era 50% la 50%, astfel, un timp, anumite cercuri anglo-americane au nutrit iluzia că Ungaria nu va fi sovietizată, destin pe care România, oricum nu-l putea evita. În consecință unii diplomați occidentali au exprimat în cadrul Conferinței de Pace de la Paris 1946-1947, obiecții față de revenirea integrală a Transilvaniei la România, exprimând o relativă înțelegere față de revendicările Ungariei, restrânse progresiv de la 20.000 de km pătrați la 16.000 km pătrați, apoi 12.000 km, pătrați și în cele din urmă la 4.000 km pătrați. Totuși în momentul deciziei finale din cele 12 voturi în comisia de specialitate a Conferinței de la Paris, 10 au fost în favoarea României, iar domeniile britanice Australia și Uniunea Sud Africană s-au abținut.

¹Исламов, Т. М., Покивайлова, Т. А., *Восточная Европа*....С. 160-161 - Islamov, Tofic Muslimovici, Pokivailova, Tatiana A, *Europa de Est*..., pp. 160-161

²Ciuceanu, Radu, ..., *Misiunile lui A. I. Vășinschi în România. (Din istoria relațiilor româno-sovietice, 1944-1946)*. Documente secrete, Ed. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului-Academia Română – Academia Rusă de Științe. Institutul de Slavistică și Balcanistică. Arhiva de Stat a Federației Ruse, București, 1997, pp. 16, 96-99, 103-105, 165, 186-188, 209-210.

Т.М. Исламов,
Т.А. Покивайлова

ВОСТОЧНАЯ ЕВРОПА

В СИЛОВОМ ПОЛЕ
ВЕЛИКИХ ДЕРЖАВ.
ТРАНСИЛЬВАНСКИЙ
ВОПРОС.
1940-1946 годы

МОСКВА «ИНДРИК» 2008

возможные решения Трансильванской проблемы без всякого ограничения. Основными можно считать следующие:

1. Северная Трансильвания, отторгнутая от Румынии согласно решению второго Венского арбитража от 30 августа 1940 г., возвращается Румынии;
2. Северная Трансильвания остается в составе Венгрии;
3. Трансильвания выделяется в самостоятельное государство под патронатом СССР.

Единственный вариант, который не обсуждался, это присоединение Трансильвании к СССР.

О том, что существовала и такая альтернатива, свидетельствует коллективное письмо жителей уезда Салард в Северной Трансильвании, направленное позднее, в августе 1945 г., через советскую военную администрацию в Румынии, с просьбой «утвердить независимость Трансильвании» (в действительности речь шла о самоопределении края и его автономии в составе СССР) и «присоединить к Советскому Союзу», буквально «как государство».

Письмо жителей далекого от центров политической жизни Трансильвании района, где большинство составляли венгры, опубликовано авторами в сборнике «Трансильванский вопрос». Как видно, в тонкостях международного права авторы не разбирались. «Мы не должны относиться ни к румынскому, ни к венгерскому государству, так как к какому государству мы не присоединились бы, покой трансильванским народам не будет обеспечен», — писали жители уезда, обращаясь к мирной конференции¹⁰².

Идею независимого трансильванского государства поддерживали привлеченные в качестве экспертов румынский коммунист Вальтер Роман, а также академик Е.В. Тарле.

В материалах Комиссии Литвинова нами обнаружен, в частности, интереснейший документ — записка Вальтера Романа под названием «К вопросу о Трансильвании», датированная 28 июня 1944 г. Автор этого примечательного документа — фигура не рядовая. Он видный деятель Румынской коммунистической партии в период между двумя мировыми войнами, штатный сотрудник Исполкома Коминтерна, пока штаб мирового коммунистического движения не «самораспустился». Ко времени составления записки В. Роман, согласно официальной справке МИД, числился «ответ. редактором рум. редакции в институте № 205 при ЦК ВКП(б)», а по сути, отделения того же ИККИ, чудесным образом вновь родившегося. А жил В. Роман в знаменитой в истории мирового комдвижения гостинице «Льюкс», комна-

Исламов Т. М., Покивайлова Т. А., *Восточная Европа в силовом поле великих держав. Трансильванский вопрос. 1940-1946 годы*, Издатель Российская Академия Наук-Институт Славяноведения, ИНДРИК, Москва, 2008, С. 154-155 - Islamov, Tofic, Muslimovici, Pokivailova, A. Tatiana, *Europa de Est în câmpul de forță al*

та 265. Будучи выходцем из Трансильвании, он, по его словам, хорошо понимал «всю сложность, разнообразность и особенность трансильванского вопроса», отчетливо осознавал, что в этом крае, между Тисой и Карпатами, «живут в одном нераздельном конгломерате румыны и венгры». Основная идея записки, главное ее исходное положение — неделимость и единство Трансильвании, разделенной на две части по воле Гитлера. «Этот произвольный акт, подчеркивал Вальтер Роман, противоречит экономическим, историческим, национальным и этническим соображениям: как если бы отрезать одного из сямских близнецов, не могущих жить один без другого». Отсюда и первое предложение — восстановить единство края; второе — сделать его самостоятельным независимым государством. «Идея самостоятельности Трансильвании, — писал автор, — имеет свои традиции и корни как среди трансильванских румын, так и среди венгров. Исторические факты свидетельствуют о совместной мирной жизни венгров и румын в Трансильвании в течение столетий». Будучи убежденным коммунистом, а компартия в годы войны выступала за ликвидацию решений Венского арбитража и вхождение Трансильвании в состав Румынии, Роман рассматривал самостоятельность ее как «временное и переходное решение», предвидел светлое будущее народов региона «при советском строе в Дунайском бассейне». Румынский коммунистический лидер возражал против передачи Трансильвании как Румынии, так и Венгрии, полагая, что присоединение края к одной из этих стран было бы равносильно «награде» за участие в грабительской войне Гитлера¹⁰³

Выдвигая предложение о создании самостоятельного трансильванского государства, В. Роман исходил из стремления прежде всего раз и навсегда покончить с распрями двух народов Трансильвании и двух соседних стран — Венгрии и Румынии¹⁰⁴. Конечно, учитывая сложные условия, в которых находились работники Коминтерна, а также необходимость строжайшего соблюдения партийной дисциплины и повиновения любым указаниям коминтерновского руководства, нельзя с полной уверенностью ответить, было ли это письмо плодом личных убеждений самого автора, его личным мнением или же оно отражало взгляды какой-то группы или отдельных лиц, с которыми общался в то время В. Роман. Однако оно, безусловно, соответствовало настроениям и взглядам, свойственным деятелям Коминтерна.

В 1971 г. в Бухаресте было опубликовано адресованное М.М. Литвинову другое письмо, которое якобы было написано Вальтером Романом. Датировано оно 24 июня 1944 г., т. е. четырьмя днями ранее

Исламов Т. М., Покивайлова Т. А., *Восточная Европа в силовом поле великих держав. Трансильванский вопрос. 1940-1946 годы*, Издатель Российская Академия Наук-Институт Славяноведения, ИНДРИК, Москва, 2008, С. 154-155 - Islamov, Tofic, Muslimovici, Pokivailova, A. Tatiana, *Europa de Est în câmpul de forță al*

Marilor Puteri. Problema Transilvaniei între anii 1940-1946, Mocoava, Academia Rusă de Științe, Institutul de Slavistică, Editura INDRIK, 2008, pp. 154-155, doc. 103 - Док. №. 103 = АВП РФ. (Там же.) Ф. 0512. 1944. Оп. 4. П. 24. Д. 207. Л. 1-3; doc. 104 = Док. №. 104 = Исламов Т. М. По поводу реакции в Румынии на книгу „Трансильванский вопрос. Венгерско-румынский территориальный спор и СССР. 1940-1946. Документы российских архивов. М., 2000” // Новая и новейшая история. 2000. № 6. С. 166.

процитированного нами выше документа, и извлечено, как утверждает автором публикации, «из личного архива Вальтера Романа». Однако сомнения могут возникнуть при сравнении с письмом В. Романа от 28 июня 1944 г. Дело не только в том, что содержание письма от 24 июня полностью противоположно смыслу и содержанию подлинного документа, сохранившегося в фондах архива Внешнеполитического ведомства СССР. В письме от 24 июня 1944 г. автор выступает за необходимость передачи Трансильвании Румынии ⁽¹⁰⁵⁾ **Сомнитель-**

Исламов Т. М., Покивайлова Т. А., *Восточная Европа в силовом поле великих держав. Трансильванский вопрос. 1940-1946 годы*, Издатель Российская Академия Наук-Институт Славяноведения, ИНДРИК, Москва, 2008, С. 155-156 - Islamov, Tofic, Muslimovici, Pokivailova, A. Tatiana, *Europa de Est în câmpul de forță al Marilor Puteri. Problema Transilvaniei între anii 1940-1946*, Mocoava, Academia Rusă de Științe, Institutul de Slavistică, Editura INDRIK, 2008, pp. 155-156, doc. 105 - Док. №. 105 = Roman Valter, *File din trecut* (Scrisoarea adresată lui M. M. Litvinov cu privire la Transilvania), Editura Militară, București, 1971, p. 255.

Rezumat:

Problema cardinală a relațiilor româno-ungare în epoca modernă, chestiunea transilvăneană nu a fost străină de preocupările diplomației sovietice și ale Cominternului. Printre fruntașii cominterniști originari chiar din Transilvania s-a numărat și Valter Ernest Neulander (Valter Roman), devenit demnitar al României comuniste, calitate în care a pretins că acționase în anii celui de-al Doilea Război Mondial pentru revenirea Transilvaniei la România, afirmație contrazisă însă de documentele sovietice din arhiva Comisiei Litvinov.

Cuvinte-cheie: Comintern, România, Ungaria, Transilvania, Uniunea Sovietică

Summary:

The cardinal problem of the Romanian-Hungarian relationships in modern times, the Transylvanian issue, was not unknown to the Soviet and the Comintern diplomacy. Among the Comintern leaders, natives of Transylvania, were Valter Ernest Neulander (Valter Roman), who had become leader of the communist Romania, position from which he pretended that he had acted during the years of World War II for the return of Transylvania to Romania, statement contradicted by the Soviet documents in the Litvinov Commission archives.

Key words: Comintern, Romania, Hungary, Transylvania, Soviet Union